

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi käräjäoikeuslain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi käräjäoikeuslakia. Lakia ehdotetaan täydennettäväksi säännöksillä siitä, että käräjäoikeudessa voi olla toimintayksikköinä osastoja. Osastoja voitaisiin perustaa lainkäyttöasioissa tarvittavan asiantuntemuksen edellyttämän erikoistumisen turvaamiseksi. Osasto voitaisiin myös perustaa, jotta suomen- ja ruotsinkielinen väestö saisi oikeuspalveluja omalla kielellään samanlaisten perusteiden mukaan.

Lakiin otettaisiin myös säännökset laamannin virkojen järjestelystä silloin, kun käräjäoikeuksia yhdistetään. Laamannien virat siirtyisivät uuteen yhdistettyyn käräjäoikeuteen, ja yhteen virkaan liittyisi viraston päällikkö-

nä toimiminen.

Edelleen laissa säädettäisiin siitä, että käräjäoikeuksien tuomiopiireistä määrätään valtioneuvoston asetuksella.

Lakiin otettaisiin säännökset myös siitä, että lautamiestehtävän hoitamisessa sattuneesta tapaturmasta suoritetaan korvaus samojen perusteiden mukaan kuin työtapaturmasta tapaturmavakuutuslain mukaan. Näin suoritettava korvaus kuitenkin vain täydentäisi niitä korvauksia, joihin lautamiehellä on muuten oikeus.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT	3
1. Nykytila.....	3
1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö sekä uudistustarpeet	3
1.1.1. Käräjäoikeuden toiminta osastoina	3
1.1.2. Käräjäoikeuksien yhdistäminen	3
1.1.3. Päätös käräjäoikeuksien tuomiopiireistä.....	4
1.1.4. Lautamiesten tapaturmakorvaus	4
1.2. Tilanne Ruotsissa	4
2. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.....	5
3. Esityksen vaikutukset	6
3.1. Taloudelliset vaikutukset	6
3.2. Organisatoriset vaikutukset.....	6
3.3. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan.....	7
4. Asian valmistelu	7
5. Riippuvuus kansainvälisistä sopimuksista	8
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	9
1. Lakiehdotuksen perustelut	9
1.1. Laki käräjäoikeuslain muuttamisesta.....	9
2. Voimaantulo	13
3. Säättämisjärjestys	13
LAKIEHDOTUS.....	14
käräjäoikeuslain muuttamisesta	14
LIITE 1	16
RINNAKKAISTEKSTI.....	16
käräjäoikeuslain muuttamisesta	16
LIITE 2	19
ASETUSLUONNOS	19
käräjäoikeusasetuksen muuttamisesta	19

YLEISPERUSTELUT

1. Nykytila

1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö sekä uudistustarpeet

1.1.1. Käräjäoikeuden toiminta osastoina

Useat käräjäoikeudet toimivat käytännössä osastoihin jakautuneina. Isoimmissa, yli kymmenen tuomarin käräjäoikeuksissa tämä on säännönmukainen toiminnan järjestämisen tapa.

Osastojako perustuu yleensä käsiteltäviin asiaryhmiin. Näin esimerkiksi Helsingin käräjäoikeudessa on seitsemän lainkäyttöasioiden osastoa, joista kolme käsittelee yksinomaan riita-asioita, kaksi riita- ja rikosasioita ja kaksi ainoastaan rikosasioita. Osastoilla on omia erityisalojaan, joita koskevat asiat käsitellään kaikki tietyllä osastolla. Tällaisia ovat Helsingissä esimerkiksi perheoikeudelliset ja maksukyvyttömyysasiat, aineettomia oikeuksia koskevat asiat ja rikosoikeudelliset pakokeinot. Tuomarit ja muu henkilöstö sijoitetaan laamannin päätöksellä virantoimitukseen osastoille. Kullakin osastolla on vastuullinen johtaja, joka järjestää osaston toiminnan ja huolehtii sen sujuvuudesta. Tehtävät ovat lainkäyttöön ja henkilöstöhallintoon liittyviä. Hän esimerkiksi jakaa käsiteltävät asiat tuomareille ja vahvistaa henkilöstön lomat.

Käräjäoikeuksissa, joiden tuomiopiirissä asuu sekä suomen- että ruotsinkielistä väestöä, saattaa olla tarpeen erityistoimin turvata se, että kumpikin kieliryhmä tosiasiallisesti saa palveluja äidinkiellään samanlaisten perusteiden mukaan kuin kielilain (423/2003) 35 §:ssä edellytetään. Käräjäoikeuteen voitaisiin tällöin perustaa osasto kielellisin perustein.

Käräjäoikeuslaissa (581/1993) ei nykyisin säännellä käräjäoikeuden toimintaa osastoina. Ainoastaan lain 21 §:n 2 momentissa säädetään siitä, että työskentelyn järjestämisestä määrätään tarkemmin työjärjestyksessä, jonka laamanni vahvistaa. Näissä työjärjestyksissä on käytännössä annettu määräykset käräjäoikeuden jakautumisesta osastoihin ja siitä, mitkä asiat käsitellään milläkin osastolla.

Käräjäoikeuksien tarkoituksenmukaiseksi ja tehokkaaksi organisoimiseksi on paikallan nimenomaisesti säätää laissa mahdollisuudesta jakaa käräjäoikeus toimimaan osastoina. Osastojaon peruste voisi vaihdella sen mukaan kuin esityksen keskeisissä ehdotuksissa tarkemmin esitetään.

Käräjäoikeuksien tarkoituksenmukaiseksi ja tehokkaaksi organisoimiseksi on paikallan nimenomaisesti säätää laissa mahdollisuudesta jakaa käräjäoikeus toimimaan osastoina. Osastojaon peruste voisi vaihdella sen mukaan kuin esityksen keskeisissä ehdotuksissa tarkemmin esitetään.

1.1.2. Käräjäoikeuksien yhdistäminen

Suomessa oli ennen vuoden 1993 alioikeusuudistusta 71 tuomiokuntaa ja 25 raastuvanoikeutta. Alioikeusuudistuksessa muodostettiin 1.12.1993 lukien 70 käräjäoikeutta. Käräjäoikeusverkkoa on sittemmin ollut tarpeen tarkistaa niin, että käräjäoikeuksia on yhdistetty. Käräjäoikeuksia on 1.6.2003 lukien 63. Käräjäoikeuksien tuomiopiirijärjestelyitä on tarkoitus jatkaa vastaisuudessa.

Käräjäoikeuksia yhdistetään siksi, että tuomioistuinyksiköt muodostuisivat senkokoisiksi, että niissä voitaisiin turvata kaikilla oikeudenaloilla asiantunteva ratkaisutoiminta. Tämä edellyttää, että tuomiopiirissä on riittävästi väestöä ja elinkeinotoimintaa, jotta eri tyyppisiä oikeusasioita esiintyy riittävästi.

Oikeuden saatavuuden kannalta on myös tärkeää, että tuomioistuimissa on riittävästi tuomareita, jotta ratkaisutoiminta jatkuu häiriöttömästi myös lomakausista ja sairastapa-uksista johtuvien poissaolojen estämättä. Samoin tuomioistuimissa tulee olla riittävästi tuomareita niin, että tuomioistuin voi ilman erikseen hankittavaa työvoimaa toimia kaikissa lain mukaisissa ratkaisukokoonpanoissa, myös kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa.

Päätökset käräjäoikeuksien yhdistämisestä tehdään valtioneuvoston päätöksellä.

Käräjäoikeuksien yhdistämisistä ei ole aina voitu tehdä suunnitellussa aikataulussa siksi, että useissa yhdistettävissä käräjäoikeuksissa on laamannit virassa ja yhdistettyyn käräjäoikeuteen tulisi näin useampia laamaneja kuin yksi. Tällöin olisi epäselvää, kuka heistä

toimii uuden yhdistetyn tuomioistuimen päällikkönä. Asiantilan selvittäminen edellyttää nimenomaisia säännöksiä siitä, miten yhdistetyn kärjäoikeuden laamanni valitaan tehtäväänsä.

1.1.3. Päätös kärjäoikeuksien tuomiopiireistä

Tuomiopiireistä on nykyisellään määrätty yleisesti kärjäoikeuksien tuomiopiireistä annetulla valtioneuvoston päätöksellä (1623/1991) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen. Eräissä asiaryhmissä kuten yrityksen saneerausta, ulosottovalituksia ja maa-oikeusasioita koskien erityismääräyksiä kärjäoikeuksien tuomiopiireistä sen sijaan on annettu asetuksella asianomaisissa asiaryhmissä sovellettavissa laeissa annetun valtuutuksen mukaisesti.

Kärjäoikeusverkon rakenne vaikuttaa oikeuspalvelujen alueelliseen saatavuuteen. Siksi valtioneuvoston asetus edustaisi asianmukaista säädöstasoa nykyisen valtioneuvoston päätöksen sijasta.

Kärjäoikeuksien kanslioiden ja istuntopaikkojen sijainnista säädetään uuden perustuslain voimaan tultua oikeusministeriön asetuksella.

1.1.4. Lautamiesten tapaturmakorvaus

Kärjäoikeuksissa toimii noin 3 700 lautamiestä tuomarintehtävässä rikos- ja perheoikeudellisissa riita-asioissa. Myös maa-oikeusasioiden käsittelyyn maa-oikeuksina toimivissa kahdeksassa kärjäoikeudessa osallistuvat lautamiehet. Kunnanvaltuustot valitsevat lautamiehet tehtävään. Palkkio ja sen liitännäis-suoritukset kuten ansionmenetys- ja matkakustannusten korvaus sekä päiväraha maksetaan heille valtion varoista. Kärjäoikeusasetuksen (582/1993) mukaan lautamiehellä on pääsääntöisesti 12 istuntopäivää vuosittain. Lautamiehen tehtävää voidaan luonnehtia valtiolliseksi luottamustehtäväksi.

Lautamiehelle voi tehtävässään sattua tapaturma itse tehtävän hoidossa oikeuden istunnossa tai tehtävästä johtuvissa olosuhteissa kuten matkalla oikeuden istuntoon tai sieltä takaisin. Erityisesti maa-oikeuden jäsenenä lautamiehet kulkevat runsaasti maastossa

katselmuksilla. Tämä tehtävä voi olla tapaturma-altis. On myös mahdollista ja sattunutkin, että lautamies joutuu tehtävässään rikollisen teon, erityisesti asianosaisen taholta tulevan väkivaltaisen hyökkäyksen kohteeksi.

Toistaiseksi lautamiehille tehtävässään sattuneista tapaturmista on suoritettu korvausta vahingon satuttua tehdyn yksittäisen sopimuksen perusteella. Näin on kahdessa tapauksessa suoritettu korvausta oikeusministeriön varoista yhteensä noin 5 600 euroa.

Lautamies ei ole työ- eikä virkasuhteessa valtioon eikä siten tapaturmavakuutuslain (608/1948) soveltamisalan piirissä (KKO 1965 II 41). Valtiokonttori on myös päätöksellään 25.6.2001 katsonut, että lautamiehellä ei ole oikeutta tapaturmavakuutuslain mukaiseen korvaukseen, koska hän ei ole palvelusuhteessa kärjäoikeuteen.

Asian järjestämiseksi ja korvauksen saamiseksi tapaturmasta, joka aiheutuu lautamies-tehtävän hoitamisessa, on tarpeen ottaa erillinen säännös kärjäoikeuslakiin.

1.2. Tilanne Ruotsissa

Kärjäoikeuden mahdollisuudesta toimia osastoina on säännös Ruotsin oikeudenkäymiskaaren 1 luvun 2 §:n 2 momentissa (1979:166). Osastoa johtaa sen mukaan laamanni tai johtava kärjätuomari (*chefsrdman*).

Kärjäoikeuksien toimintaa koskevan asetuksen (förrordning 1996:381 med tingsrättsinstruktion) 2 §:n 1 momentin mukaan kärjäoikeus itse päättää tuomioistuimen toimimisesta osastoina. Pykälän 3 momentin (1998:1804) mukaan osastonjohtaja johtaa osaston työskentelyä ja päättää tuomarien kanssa neuvoteltuaan heidän sijoittamisestaan virantoimitukseen. Lisäksi säädetään asetuksen 3 §:ssä, että Tukholman, Göteborgin ja Malmön kärjäoikeuksissa on erityinen hallintoyksikkö.

Siitä ei ole säännöksiä, miten menetellään laamannin virkojen suhteen kärjäoikeuksia yhdistettäessä. Asia on käytännössä järjestetty neuvotteluin niin, että toinen laamanneista on siirtynyt varhaiseläkkeelle tai muussa kärjäoikeudessa avoimeksi tulleeseen laamannin virkaan.

Kärjäoikeuksien tuomiopiireistä säädetään

asetuksella (förordning 1982:996 om rikets indelning i domsagor. Asetuksessa säädetään, minkä käräjäoikeuden tuomiopiiriin kukin kunta kuuluu. Käräjäoikeuksia yhdistettäessä asetusta siten vastaavasti muutetaan. Nykyisin Ruotsissa on 72 käräjäoikeutta (asetus 2002:799).

Turvataksaan lautamiehet tehtävässä sattuvien tapaturmien varalta tuomioistuinvirasto (*domstolsverket*) on vakuuttanut heidät työ- ja virkamatkoilla sekä itse tehtävän hoitamisessa sattuvien vahinkojen varalta. Vakuutukset täydentävät muita lakimääräisiä suorituksia, joihin vahingon kärsijällä mahdollisesti on oikeus. Vuonna 2002 maksettiin työmatkalla sattuneiden vahinkojen perusteella korvauksia vain 3 700 kruunua. Tehtävän hoitamisessa aiheutuneiden vahinkojen korvauksista tietoja ei ilmoiteta.

2. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksellä tehostetaan käräjäoikeuksien toimintaa ja parannetaan siten oikeusturvan saatavuutta. Lisäksi annetaan henkilöstöhallinnollisia säännöksiä laamannin virkojen eräistä järjestelyistä ja lautamiesten tapaturmakorvauksesta.

Toiminta-ajatuksensa mukaisesti oikeusministeriö vastaa siitä, että ihmisten ja yhteisöjen käytettävissä on tehokkaat keinot saada oikeutensa toteutetuiksi. Vuosiksi 2003—2012 vahvistetussa oikeuspolitiikan strategiassa asetetaan tässä suhteessa tavoitteeksi parantaa kansalaisten yhdenvertaisuutta oikeusturva-asioissa (s. 6). Tähän liittyen asiakirjassa todetaan, että julkisen hallinnon kehittämisessä kaikissa OECD-maissa on omaksuttu peruslinjaksi, että viranomaiset tuottavat nykyistä parempia palveluja entistä tehokkaammin. Julkisen talouden näkymien valossa on oletettavaa, että oikeusministeriön hallinnonalan tehtäviin ei voida saada olennaisesti lisää voimavaroja. Tulee siksi huolehtia siitä, että olemassa olevat voimavarat käytetään yhteiskunnan ja kansalaisten kannalta tehokkaasti (s. 27).

Eri yhteiskuntaelämän aloilla, erityisesti tuotannossa ja muussa talouselämässä sekä myös hallinnossa toiminta nykyisin keskittyy aikaisempaa suurempiin yksikköihin. Tämä

johtuu kustannustehokkuuden pyrkimyksestä ja palvelujen tarjonnassa myös väestön ja siten kysynnän keskittymisestä alueellisesti. Tähän kehitykseen vastaaminen edellyttää myös tuomioistuinlaitokselta toimintojen tietynlaista keskittämistä, jotta toiminta muodostuu tehokkaaksi ja saatavien palvelujen sisällön laatu turvataan. Asiantunteva ratkaisutoiminta edellyttää, että tuomioistuimessa tuomarit jossakin määrin erikoistuvat eri oikeudenalojen mukaan. Hyvin pienissä toimintayksiköissä tämä ei ole mahdollista. Lisäksi käsiteltävät asiamäärät jäävät niissä vähäisiksi eikä tuomarin asiantuntemus siksi kehity yhtä nopeasti kuin hänen käsitellessään enemmän ja monipuolisempia asioita suuremmassa yksikössä.

Yhdeksi toimintastrategiaksi onkin valittu tuomiopiirien yhdistäminen, koska se antaa mahdollisuuden kehittää tuomioistuinten henkilöstörakennetta ja henkilöstön osaamista palvelemaan paremmin kansalaisten oikeusturvatarpeita (s. 29). Käytännön toimenpiteiden tasolla tämän mukaisesti jatketaan ja vauhditetaan pienten käräjäoikeuksien yhdistämistä sekä suunnataan uudelleen tuomarinvirkoja väestökehityksen myötä muuttuvaa kysyntää vastaaviksi. Oikeusturvan alueellinen saatavuus turvataan siitä huolimatta, että tuomioistuinten kiinteä toimipaikkaverkosto harvenee (s. 8 ja 9). Samaan tavoitteeseen on päätynyt tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitea välimietinnössään (KM 2003:1 s. 21).

Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitea esittää myös, että yhteiskunnassa havaittavan oikeudellistumiskehityksen ja kansalaisyhteiskuntaan kuuluvan perus- ja ihmisoikeuksien täysimittaisen toteutumisen vuoksi tuomioistuinten on tullut aikaisempaa keskeisempi yhteiskunnallinen toimija ja niiden toiminnalta myös odotetaan entistä enemmän ja siltä vaaditaan parempaa laatua (s. 10 ja 11).

Edellä todettuihin tuomioistuinlaitoksen kehittämistavoitteisiin pääsemiseksi on tarpeen lainsäädännössä mahdollistaa se, että käräjäoikeuksien toiminta voidaan viraston sisäisesti järjestää tehokkaasti ja myös tuomiopiirejä voidaan kulloinkin havaittavia yhteiskunnallisia tarpeita vastaavasti tarkistaa. Tähän liittyvät ehdotukset käräjäoikeuden

toimimisesta asiaryhmäpohjaisina osastoina ja laamannin virkojen järjestelystä käräjäoikeuksia yhdistettäessä.

Kielilain (423/2003) esitöissä (HE 92/2002 vp, s. 48 ja 49) asetetaan uuden, perustuslainsa taatut kielelliset oikeuden käytännössä toteuttamaan tarkoitetun lain yhdeksi keskeiseksi tavoitteeksi, että viranomaiset omaloitteisesti huolehtisivat yksilön kielellisten oikeuksien toteutumisesta. Molempien kansalliskielten ja niiden käyttömahdollisuuden tulee olla näkyvästi esillä virastoissa. On tärkeää, että kansalaisilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet käyttää omaa kieltään julkisissa yhteyksissä sekä saada erilaisia palveluja omalla kielellään.

Näiden tavoitteiden toteuttamiseksi käräjäoikeuksissa säädettäisiin mahdollisuus perustaa virka-alueeltaan kaksikielisiin käräjäoikeuksiin osastoja erityisesti sen varmistamiseksi, että suomen- ja ruotsinkielinen väestö saa oikeuspalveluja omalla kielellään samalaisten perusteiden mukaan. Uudistus loisi edellytyksiä kehittää käräjäoikeuksien palvelukykyä maan eri osissa tarvittaessa siten, että esimerkiksi ruotsinkieltä äidinkielenään puhuvien mahdollisuudet saada oikeuspalveluita omalla äidinkielellään paranisivat. Näiden osastojen perustamisesta päättäisi oikeusministeriö. Osasto perustamalla turvattaisiin kansliapalvelujen ja istuntokäsittelyn hoitaminen erityisesti ruotsiksi sellaisissa käräjäoikeuksissa, joiden henkilöstö ei kauttaaltaan hallitse riittävästi molempia kansalliskieliä käytännössä. Osastolle voitaisiin kohdentaa virkoja ja edellyttää niissä syvällisempää taitoa siinä kielessä, jolla osasto on tarkoitettu palvelemaan, kuin käräjäoikeuden muissa viroissa. Käytännössä tällaisen osaston työskentelykieleksi muodostuisi esimerkiksi ruotsinkieli, jos osaston virkamiehiltä edellytetään parempaa ruotsinkielen taitoa kuin muilta käräjäoikeuden virkamiehiltä.

Käräjäoikeudessa toimivien lautamiesten turvasta tehtävässä sattuvan tapaturman tai siitä aiheutuvan ammattitaudin varalta ei ole säädetty. Heidän oikeusturvansa varmistamiseksi tässä suhteessa säädettäisiin laissa, että heillä on oikeus saada tällaisesta tapaturmasta tai ammattitaudista korvaus samojen perusteiden mukaan kuin työtapaturmasta tapaturmavakuutuslain mukaan siltä osalta kuin

heille ei samalla perusteella tule muuta korvausta.

Korvauksen suorittaisi Valtiokonttori. Lautamiehille maksettavista palkkioista ei kannettaisi erityistä tapaturmavakuutusmaksua vaan meneteltäisiin niin kuin eräiden muiden ministeriöiden hallinnonalan vastaavissa tilapäistehtävissä, että Valtiokonttori perisi asianomaiselta ministeriöltä, tässä oikeusministeriöltä takautuvasti ne suoritukset, jotka se tapaturman tai ammattitaudin perusteella maksaa.

3. Esityksen vaikutukset

3.1. Taloudelliset vaikutukset

Lautamiehille suoritettavien tapaturmakorvausten määrä muodostuisi oletettavasti verraten vähäiseksi, muutamia tuhansia euroja vuosittain. Oikeusministeriö on joka tapauksessa ilman lainsäädäntöäkin tarvittaessa suorittanut sopimusperusteisesti nämä korvaukset. Kysymyksessä ei siten olisi varsinaisesti uusi menoerä.

Muilta osin esityksellä ei ole suoranaisia taloudellisia vaikutuksia.

3.2. Organisatoriset vaikutukset

Käräjäoikeuksien toiminta tehostuu, kun tuomioistuimiin perustetaan toimintayksiköiksi osastoja, jotka vastaavat toimintansa järjestämisestä tarkoituksenmukaisesti. Säännösten lisääminen lakiin käräjäoikeuden osastoista edistäisi tätä myönteistä kehitystä, vaikka asiallisesti osastot eivät uutuus olekaan.

Ehdotettavat säännökset laamannin virkojen järjestelystä käräjäoikeuksia yhdistettäessä mahdollistavat käräjäoikeusverkon tarkistukset siitä riippumatta, mikä on tilanne tarkistuksen kohteena olevien käräjäoikeuksien päällikkövirkojen hoitamisen suhteen. Tähän asti on käräjäoikeuksia voitu yhdistää vain silloin, kun yhdistämisessä lakkaavien käräjäoikeuksien laamannin virat ovat tulleet avoimiksi.

3.3. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan

Niin kuin 2. jaksossa on todettu, osastojen perustaminen käräjäoikeuksiin palvelujen antamiseksi asiakkaiden omalla kielellä, suomeksi ja ruotsiksi, samanlaisten perusteiden mukaan toteuttaa kummankin kieliryhmän oikeuksia ja turvaa siten heidän yhdenvertaisuuttaan käytännössä.

Nimenomaan virka-alueilla, joilla toiseen kieliryhmään kuuluva väestöä on lukumääräisesti vähemmän, osaston perustaminen oikeuspalvelujen antamiseksi tällä kielellä merkitsisi kohennusta nykytilaan verrattuna, jossa tämänkielisten palvelujen käytännön saatavuus ei aina ole ongelmatonta.

4. Asian valmistelu

Hallituksen esitys perustuu oikeusministeriön 6.1.2003 asettaman työryhmän mietintöön (Käräjäoikeuslakityöryhmän mietintö, lausuntoja ja selvityksiä 2003:12).

Työryhmän mietinnöstä pyydettiin lausunnot 22 taholta. Lausunnon antoivat valtiovarainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, valtioneuvoston oikeuskansleri, eduskunnan apulaisoikeusasiamies, Turun, Vaasan ja Helsingin hovioikeudet, Helsingin, Kokkolan, Paraisten, Turun ja Vaasan käräjäoikeudet, Helsingin ja Vaasan hallinto-oikeudet, Valtiokonttori, Svenska Finlands folkting, Suomen Asianajajaliitto, Käräjäoikeustuomarit ry, Suomen Syyttäjäjyhdystys ry, Oikeushallinnon Henkilökunta OHK ry, Suomen Lautamiehet ry ja Suomen Lautamiesliitto SLL ry.

Ehdotukseen käräjäoikeuden osastoina toimimisen toteamisesta laissa ja mahdollisuuteen perustaa osastoja palvelun antamiseksi yhtäläisesti suomeksi ja ruotsiksi lausunnonantajat suhtautuivat yleisesti myönteisesti. Ehdotusta kannattivat valtiovarainministeriö, valtioneuvoston oikeuskansleri, Turun, Vaasan ja Helsingin hovioikeudet, Kokkolan ja Turun käräjäoikeudet. Paraisten käräjäoikeus ja Svenska Finlands Folkting kannattavat ruotsinkielisten osastojen perustamista käräjäoikeuksiin, joiden tuomiopiirin väestön enemmistön kieli jo entuudestaan on suomi, mutta ei niin, että samalla tällaisiin

käräjäoikeuksiin yhdistettäisiin käräjäoikeuksia, joiden väestön enemmistön kieli on ruotsi. Suomen Asianajajaliitto kannattaa myös ehdotusta mutta korostaa, että osastojaosta riippumatta kansalaisten oikeusasiat on käsiteltävä yhdenvertaisesti. Oikeushallinnon henkilökunta ry. edellyttää, että henkilöstöä kieliosastolle sijoitettaessa tuetaan heidän kielitaitonsa karttumista.

Helsingin ja Vaasan hallinto-oikeudet sekä Käräjäoikeustuomarit ry sen sijaan katsovat, ettei osastojen perustaminen käräjäoikeuksiin ole tarkoituksenmukaisin keino turvata suomen- ja ruotsinkielisen väestön oikeus saada oikeuspalveluja omalla kielellään. Vaasan hallinto-oikeus huomauttaa, että eri kieliä käytetään samassakin asiassa. Käräjäoikeustuomarit ry:n mukaan esityksen tavoitteeseen päästäisiin paremmin asettamalla tiettyjen yksittäisten virkojen kelpoisuusehdoksi parempi taito toisessa kotimaisessa kielessä kuin ao. käräjäoikeuden muun henkilöstön osalta.

Laamannin virkojen järjestelyä käräjäoikeuksia yhdistettäessä koskevaan ehdotukseen suhtauduttiin pääosin myönteisesti. Näin valtioneuvoston oikeuskansleri ja Käräjäoikeustuomarit ry. katsovat, että säännökset ovat välttämättömiä, koska nykyisin yhdistämismahdollisuus riippuu siitä sattumanvaraisesta tekijästä, mikä on tilanne laamannin virna hoidossa. Valtiovarainministeriö toteaa asiasta, että niiden laamannien osalta, jotka eivät toimi viraston päällikköinä, johtuu tarve tarkistaa näiden asemaa niin, etteivät he enää ole valtion virkaehtosopimusasetuksen (1203/1987) 10 §:n mukaisia työnantajavirkamiehiä.

Turun ja Vaasan hovioikeudet esittävät, että työilmapiirin turvaamiseksi tulisi välttää yhdistäystä käräjäoikeuksia niiden laamannien virassa ollessa, ainakaan ilman laamannien suostumusta. Vaasan hovioikeus ehdottaa, ettei aikaisempi laamanni, joka ei enää ole yhdistetyn käräjäoikeuden päällikkö myöskään käyttäisi tuota aikaisempaa virkanimikettään vaan se varattaisiin vain päällikkötehtävässä olevalle laamannille. Käräjäoikeustuomarit ry. ehdottaa, että tällaisen aikaisemman laamannin tulisi sallia jäädä lakkautuspalkalle ja eläkkeelle. Suomen syyttäjäjyhdystys ry ja Oikeushallinnon Henkilökun-

ta OHK ry edellyttävät yhdistämisten toteuttamista yhteistyössä yhdistettävien yksikköjen henkilöstön kanssa. Suomen Asianajajaliitto edellyttää, että käräjäoikeuksia yhdistettäessä turvataan oikeuspalvelujen alueellinen saatavuus.

Paraisten käräjäoikeus pitää laamannien virkajärjestelyä koskevaa ehdotusta tarpeettomana. Tavoitteeseen päästäisiin odottamalla laamannin virkojen avautumista yhdistettävissä käräjäoikeuksissa. Tämä käräjäoikeus ja Svenska Finlands Folkting vastustavat käräjäoikeuksien yhdistämistä ehdotetuin tavoin sikäli kuin kohteena olisivat myös tuomiopiirinsä väestön enemmistön kielen suhteen erilaiset käräjäoikeudet.

Käräjäoikeuksien tuomiopiireistä säätämistä valtioneuvoston asetuksella ministeriön asetuksen sijasta lausunnonantajat, erityisesti valtioneuvoston oikeuskansleri, Turun hovioikeus, Paraisten käräjäoikeus ja Suomen Asianajajaliitto pitivät asianmukaisena. Kokolan käräjäoikeus ja Vaasan hallinto-oikeus sitä vastoin katsoivat, että asiasta olisi säädettävä peräti laissa.

Säännöksiä lautamiesten tapaturmakorvauksesta pidettiin yleisesti tarpeellisina. Sosiaali- ja terveysministeriö kuitenkin katsoi, että korvausta ei olisi perusteltua ulottaa kattamaan ammattitauteja.

5. Riippuvuus kansainvälisistä sopimuksista

Kielellisiä oikeuksia koskevia kansainvälisiä sopimuksia ja velvoitteita on käsitelty yksityiskohtaisesti hallituksen esityksessä uudeksi kielilaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi (HE 92/2002 vp, s. 38—44). Uudessa kielilaissa on otettu huomioon nämä

sopimukset ja velvoitteet.

Käsillä olevan esityksen kannalta, turvattaessa käräjäoikeuden virka-alueen suomen- ja ruotsinkielisen väestön mahdollisuudet saada oikeuspalveluja omalla kielellään samanlaisten perusteiden mukaan, huomionarvoinen on erityisesti Strasbourgissa 5.11.1992 tehty alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskeva eurooppalainen peruskirja (SopS 23/1998). Peruskirjan määräykset muun muassa turvaavat alueellisen kielen tai vähemmistökielen käytön oikeudenkäyntiasioissa yleisissä tuomioistuimissa (9 artiklan a ja b kohta) ja hallintopalvelujen saatavuuden alueellisella tai vähemmistökielellä (10 artikla). Saattaessaan peruskirjan voimaan Suomi on sitoutunut soveltamaan ruotsin kieleen näitä peruskirjan määräyksiä.

Peruskirjan 10 artiklan 1 kohdan a kohdan ii kohdan mukaan varmistetaan kohtuullisten mahdollisuuksien rajoissa esimerkiksi, että yleisön kanssa yhteydessä olevat viranomaiset käyttävät alueellista kieltä tai vähemmistökieltä asioidessaan henkilöiden kanssa, jotka ottavat heihin yhteyttä näillä kielillä. Artiklan 2 kohdan a kohdan mukaan niissä alue- tai paikallisviranomaisissa, joiden toiminta-alueella asianomaista kieltä käyttävien asukkaiden lukumäärä on riittävä, rohkaitaan käyttämään tai ainakin sallitaan käyttää alueellista tai vähemmistökieltä.

Kielilainsäädäntö turvaa kansalliskielten käytön laajemminkin kuin peruskirjassa edellytetään. Nyt tehtävä ehdotus osastojen perustamiseksi käräjäoikeuksiin suomen- ja ruotsinkielisen väestön palvelemiseksi samanlaisten perusteiden mukaan edistää lisäksi peruskirjan tavoitteiden toteutumista käytännössä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut**1.1. Laki käräjäoikeuslain muuttamisesta**

1 §. Käräjäoikeuksien tuomiopiirien uudelleenjärjestelyn yhteydessä voi olla tarvetta yhdistää käräjäoikeuksia. Tällöin yhdistettävien käräjäoikeuksien laamannien virat siirtyvät samaan käräjäoikeuteen. Tuloksena käräjäoikeudessa voi olla enemmän kuin yksi laamannin virka. Tilanne on poikkeuksellinen ja ohimenevä, mutta se on tarpeen järjestää lain säännöksiin. Viraston päällikkönä toimisi yksi käräjäoikeuden laamanneista, ja häntä koskisivat laissa tai asetuksessa olevat laamannin tehtäviä koskevat säännökset. Tästä säädettäisiin pykälän uudessa 4 momentissa. Päällikkönä toimiminen koskee hallintoasioita.

Laamannin sijaistamista koskevaa käräjäoikeusasetuksen (582/1993) 11 §:ää tulisi myös muutettavaksi esityksen liitteenä olevan asetusluonnoksen mukaisesti niin, että työjärjestyksessä määrättäisiin siitä, kuka käräjäoikeuden tuomareista toimii tarvittaessa laamannin lyhytaikaisena sijaisena. Nykyisessä asetuksessa asetetaan tarpeettoman rajoittavasti ensisijaiseksi vaihtoehdoksi, että sijainen olisi virassa vanhin käräjätuomari.

Kun käräjäoikeuksia yhdistetään, yhdistetyn käräjäoikeuden päällikkönä toimivan laamannin viran toimenkuva yleensä muuttuu sen johdosta, että käräjäoikeuden virka-alue laajenee ja henkilöstömäärä kasvaa. Viran menestykselliseen hoitamiseen liittyvä, tuomareiden nimittämisestä annetun lain 11 §:n 3 momentissa säädetty johtamistaitovaatimus näin yleensä kasvaa.

Tilanteen asettamiin uusiin vaatimuksiin varauduttaisiin niin, että oikeusministeriö määräisi, mihin yhdistetyn käräjäoikeuden laamannin viroista liittyy viraston päällikkönä toimiminen. Lain voimaantulosäännöksessä säädettäisiin menettelytavasta, jota noudetaan virastopäällikkönä toimivan laamannin virkaa ensimmäistä kertaa täytettäessä.

Uuden 4 momentin lisäämisen johdosta pykälän nykyinen 4 momentti siirtyisi 5 momentiksi.

12 a §. Lakiin lisättäisiin säännös lautamiehelle tehtävässään sattuvan tapaturman tai aiheutuvan ammattitaudin korvaamisesta. Yleisperusteluissa on todettu, että tapaturmavakuutuslainsäädäntö ei nykyisellään koske lautamiestehtävää. Asiasta tarvitaan siksi erityissäännös.

Säännös kirjoitettaisiin Valtiokonttorin lausunnossaan 11.12.2001 esittämin tavoin niin, että lautamiestehtävissä sattuneesta tapaturmasta tai siinä saadusta ammattitaudista suoritetaan korvaus valtion varoista samojen perusteiden mukaan kuin tapaturmavakuutuslaissa (608/1948) säädetään työtaturmasta. Korvausta suoritettaisiin siltä osalta kuin vahingoittuneella ei ole oikeutta tapaturmavakuutuslain mukaiseen korvaukseen muun lain nojalla. Eli muu lakimääräinen korvaus olisi tässä säädettävään korvaukseen nähden ensisijainen.

Säännös kattaisi tapaturmat, jotka aiheutuvat lautamiehen tehtävän hoitamisesta. Lautamiehen tehtävän piiriin säännöksen tarkoitamisessa mielessä kuuluisi hänen osallistumisensa lainkäyttötoimintaan käräjäoikeuden istunnossa ja katselmuksissa. Lisäksi säännös koskisi tehtävästä johtuvia olosuhteita vastaavasti kuin tapaturmavakuutuslain 4 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädetään työstä johtuvista olosuhteista. Tyypillinen tapaus olisi matkalla asunnosta oikeuden istuntoon tai takaisin sattunut tapaturma.

Ehdotettava sääntely koskisi vain lautamiehiä mutta ei sen sijaan eri tuomioistuinten asiantuntijajäseniä eikä yleisten tuomioistuinten sotilasjäseniä, sillä he asianomaisten tuomioistuinten jäseninä toimiessaan hoitavat samalla edustamansa tahon antamaa tehtävää ja heidän oikeutensa tapaturmakorvaukseen määräytyy tuon päätoimen puitteissa.

12 b §. Pykälään otettaisiin viittaussäännös, jonka mukaan korvauksen hakemisesta, kor-

vausvelvollisuudesta, korvauksesta, korvausasian käsittelystä, puhevallan käyttämisestä, tietojen salassapitovelvollisuudesta ja sen rikkomisesta, oikeudesta tietojen saamiseen, oikeudesta ja velvollisuudesta tietojen antamiseen, muutoksenhausta korvausasiassa annettuun päätökseen, Valtiokonttorin takautumisoikeudesta ja aiheettoman korvauksen takaisinperimisestä on soveltuvin osin voimassa, mitä tapaturmavakuutuslaissa, ammattitautilaissa (1343/1988) ja tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta annetussa laissa (625/1991) säädetään. Mitä näissä laeissa säädetään työntekijästä ja vakuutuslaitoksesta, sovellettaisiin vastaavasti lautamiehen sekä tapaturmavakuutuslain 9 ja 30 §:n säännökset huomioon ottaen Valtiokonttoriin. Ehdotettavaa turvaa ei siten järjestettäisi pakollisella vakuutuksella, vaan korvaukset suoritaisi lain perusteella Valtiokonttori. Vastaavanlainen viittaussäännös sisältyy äskettäin uudistettuna maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuslain (1026/1981) 9 §:ään (724/2002).

Korvausvelvollisuuden osalta olisi viittaussäännöksen nojalla voimassa muun muassa, mitä tapaturmavakuutuslain 4 a §:ssä (1642/1992) säädetään toisen henkilön tahallista teosta aiheutuneen vamman tai sairauden korvaamisesta. Tällainen teko rinnastettaisiin siten tapaturmaan. Tämä korvausperuste on tarpeen niitä tilanteita varten, joissa lautamies joutuu tehtävässään väkivallan kohteeksi.

Korvauksen määrän perusteena olisi vahingoittuneen henkilön vuosityöansio tapaturmavakuutuslain säännösten mukaisesti. Korvaus ei siten määräytyisi pelkän lautamiespalkkion perusteella, vaan riittävän korvauksen varmistamiseksi huomioon otettaisiin henkilön muukin ansiotulo. Eräissä tilanteissa kuten opiskelijoiden tai muuten tuloja vailla olevien lautamiesten osalta korvauksen perusteena oleva ansio määrättäisiin laskennallisesti niin kuin näitä tapauksia koskien tapaturmavakuutuslaissa säädetään. Lautamiespalkkio otettaisiin myös huomioon korvausmäärää laskettaessa.

Korvausta haettaisiin Valtiokonttorilta ja se suoritaisi korvauksen. Oikeusministeriö korvaisi Valtiokonttorille, mitä se on suorittanut vahingoittuneelle. Näin lautamiespalkkioista

ei perittäisi tapaturmavakuutusmaksua korvauskustannusten etukäteiseksi kattamiseksi. Asiaa on tarkasteltu yleisperustelujen 3. jaksossa.

Viittaussäännöksestä johtuisi vielä, että vahinkoilmoituksen tekisi käräjäoikeus.

Otsikko 18 §:n edellä. Lain 18—20 §:n muodostamaan jaksoon sisältyy säännöksiä käräjäoikeudesta viranomaisorganisaationa ja viraston työn järjestämisestä sisäisesti ja suhteessa asiakkaisiin. Jaksoon ehdotetaan uusia säännöksiä käräjäoikeuden osastosta toiminnallisena kokonaisuutena. Nykyisin asiasta on säädetty ainoastaan käräjäoikeusasetuksen (582/1993) 26 §:n valtuutussäännöksessä. Sen mukaan käräjäoikeuden jakautumisesta osastoihin tai muihin yksiköihin ja lainoppien jäsenten vastuualueisiin voidaan määrätä työjärjestyksestä.

Sen mukaan kuin ehdotettavan 18 a §:n perusteluissa esitetään, käräjäoikeuksien tehokkaan ja tarkoituksenmukaisesti järjestetyn toiminnan sekä virka-alueella asuvien eri kieliryhmien palvelun turvaamiseksi voi olla tarpeen perustaa osastoja. Koska osastoja perustamalla vastataan oikeudenhoitoa koskevien palvelujen saatavuuden vaatimuksiin, on perusteltua, että käräjäoikeuden osastoista säädetään laissa. Vastaavasti voimassa olevassa laissa on jo säännökset käräjäoikeuden eri paikkakunnilla olevista kanslioista, joita ylläpitämällä puolestaan varmistetaan oikeuspalvelujen alueellinen saatavuus.

Otsikkoa lain 18 §:n edellä ehdotetaan siten täydennettäväksi niin, että siinä mainitaan myös käräjäoikeuden osastot.

18 a §. Pykälässä säädettäisiin osastoista käräjäoikeuden toimintayksikköinä. Mahdollisuus siihen, että käräjäoikeudessa on tällaisia osastoja, todettaisiin *1 momentissa*.

Niin kuin edellä jaksos otsikkoa koskevissa perusteluissa on todettu, asiasta ei ole nykyisin säännöksiä laissa vaan ainoastaan käräjäoikeusasetuksen 26 §:ssä valtuutussäännös osastojen perustamisesta työjärjestyksen määräyksellä. Sen sijaan esimerkiksi vakuutuslain (132/2003) 9 §:ssä, että vakuutuslain osastoisiin jakautuneena.

Osastojako on tosiasiallisesti käräjäoikeuksien toiminnan organisoimisen keskeinen peruste. Suurimmat käräjäoikeudet toimivat vakiin-

tuneesti osastoina. Tätä on selostettu edellä yleisperustelujen 1.1.1. jaksossa. Osastoina toimimisen käytännön merkitykseen nähden ehdotetaan sitä koskeva sääntely otettavaksi lakiin.

Pykälän seuraavissa momenteissa säädetäisiin, missä eri tarkoituksissa käräjäoikeuteen voidaan perustaa osastoja toimintayksiköiksi.

Ensinnä säädetäisiin *2 momentissa*, että osasto voidaan perustaa eri lainkäyttöasioissa tarvittavan asiantuntemuksen ja käsittelyn sujuvuuden turvaamiseksi. Tällainen osastojako perustuisi käytännössä siihen, että tietyn asiaryhmän asiat käsitellään tietyllä osastolla. Tuomarit saavuttavat oikeudenalalla erityisen asiantuntemuksen. Asiaryhmäkohtaiset menettelytavat ovat myös kansliahenkilöstölle tuttuja. Näin varmistetaan oikeudenalan syvälliseen tuntemukseen perustuva korkeatasoinen ratkaisutoiminta ja asioiden sujuva käsittely. Osastojako siten edistää perusoikeuksiin kuuluvaa oikeuden saatavuutta.

Kuten nykyisinkin, tällainen osasto tiettyjen asiaryhmien käsittelemiseksi ja käsittelyn sujuvuuden turvaamiseksi voitaisiin perustaa työjärjestyksen määräyksellä.

Toisena osastojaon perusteena säädetäisiin *3 momentissa*, että osasto voitaisiin myös perustaa sen turvaamiseksi, että käräjäoikeuden tuomiopiirin erikieliset väestöryhmät saavat oikeuspalveluja omalla kielellään samanlaisten perusteiden mukaan.

Säännös varmistaisi, että perustuslain 17 §:ssä perusoikeutena turvatut kielelliset oikeudet, oikeus käyttää omaa kieltä tuomioistuimessa ja suomen- ja ruotsinkielisen väestön yhteiskunnalliset tarpeet oikeudenhoidon alalla toteutuisivat samanlaisten perusteiden mukaan. Ehdotettava sääntely myös toteutaisi kielilain (423/2003) 35 §:ssä säädettyä velvollisuutta huolehtia näistä tarpeista.

Kielilain 35 §:n 3 momentissa säädetään asiaan liittyen, että viranomaisten tulee edistää molempien kansalliskielten käyttämistä. Jos olosuhteet sitä edellyttävät, on ryhdyttävä erityistoimenpiteisiin kansalliskieliin liittyvien yhteiskunnallisten tarpeiden turvaamiseksi. Erityisjärjestelynä säädetään lain 6 §:n 2 momentissa mahdollisuus perustaa viranomaisorganisaatioon yksikielisiä yksiköitä tai osastoja kielivähemmistön tarpeita varten.

Kieliryhmän palvelemiseksi omalla kielellään perustettava osasto ei kuitenkaan olisi tällä tavoin yksikielinen, sillä tarvittaessa, esimerkiksi kun oikeudenkäynnissä on erikielisiä asianosaisia, osastolla käytettäisiin molempia kansalliskieliä.

Osastoja omakielisten palvelujen turvaamiseksi tulisi perustettaviksi erityisesti sellaisissa käräjäoikeuksissa, joiden tuomiopiirin muodostamaan virka-alueeseen kuuluu kuntia, joiden kielellinen jaotus on keskenään erilainen. Virka-alueeseen voi esimerkiksi kuulua kuntia, joiden väestömäärä on vähäinen verrattuna tuomiopiirin muihin osiin, mutta joissa kieliryhmän osuus väestöstä on toinen kuin tuomiopiirin muissa kunnissa. Jotta tällaisella, koko tuomiopiirissä vähemmistöasemassa olevalla kansalliskielellä olisi saatavissa asianmukaista palvelua käräjäoikeudesta, ehdotetaan mahdollisuutta perustaa käräjäoikeuteen osasto tai osastoja niin, että jokin tai jotkin osastoista palvelevat nimenomaan toisella kansalliskielillä.

Osasto antaisi palvelua asianomaisella kielellä kanslia- ja istuntoasioissa. Palvelujen käyttäjien kannalta on tärkeää, että kaikenlaiset yhteydenotot tuomioistuimeen ja sieltä toetutuvat heidän omalla kielellään, myös tiedustelu- ja neuvontaluonteisissa käsittelyvaiheissa.

Tavoitteen toteutumisen varmistamiseksi säädetäisiin, että omakielisten palvelujen turvaamiseksi osaston perustamisesta samoin kuin tällaisen osaston lakkauttamisesta päättää oikeusministeriö. Osastoa ei siten perustettaisi tai lakkautettaisi ainoastaan työjärjestyksen määräyksen. Se, että asiasta päättää ministeriö, merkitsisi yhdenvertaista kohtelua samassa tilanteessa oleville kieliryhmille eri käräjäoikeuksien tuomiopiireissä. Järjestelyn tarpeellinen jatkuvuus olisi myös turvattu sillä, että asiasta päättäisi ministeriö eikä kukin käräjäoikeus itsenäisesti.

Momentin viimeisessä virkkeessä säädetäisiin vielä, että osastojaon perustua väestön kielellisiin tarpeisiin käräjäoikeuteen voidaan perustaa ja sen sisällä kohdentaa osastoittain virkoja niin, että niihin liittyvä vaatimus toisen kotimaisen kielen taidosta on eri kuin käräjäoikeuden muissa viroissa, joissa se määräytyy koko tuomiopiirin kieliolojen mukaan. Virkojen perustamisesta ja koh-

dentamisesta päättäisi oikeusministeriö, joka myös päättää osaston perustamisesta.

Osaston tuomareilta edellytettäisiin täydellistä taitoa siinä kielessä, jonka kielistä väestöä osasto ensi sijassa palvelee.

Lautamiehet määrättäisiin istuntoon niin, että heillä on riittävä taito käsiteltävän asian kielessä.

Osaston perustaminen kieliryhmän palvelumiseksi omalla kielellään edistäisi käytännössä mahdollisuutta tuomioistuinharjoitteluun ruotsin kielellä. Jotta notaarit saisivat tuomioistuinharjoittelussa mahdollisimman monipuolisen kuvan koko käräjäoikeuden toiminnasta, notaarin virkoja ei ilmeisesti erikseen kohdennettaisi käräjäoikeuden tällaiselle osastolle.

Silloin kun käräjäoikeudessa toimii 18 a §:n 3 momentissa tarkoitettu osasto palvelujen saamiseksi omalla kielellä, olisi tarkoituksenmukaista, että tällainen osasto käsittelee ne asiat, joissa tulee käytettäväksi sitä kieltä, jonka taitoa on nimenomaan asianomaisen osaston tuomareilla ja kansliahenkilöstöllä. Perusteet, joilla asian käsittelykieli määräytyy, ilmenevät kielilain 14—16 §:stä.

Olisi ilman eri säännöistäkin selvää, että osaston käsiteltäviksi voitaisiin ohjata asia, jonka asianomainen käräjäoikeus on toimivaltainen käsittelemään, riippumatta siitä, missä virka-alueen kunnassa asianosaiset asuvat ja mikä on tämän kunnan kielellinen jaotus. Siten esimerkiksi yksikielisessä kunnassa asuvaa toisen kielistä vastaajaa koskeva asia voitaisiin ohjata osastolle, joka on perustettu palvelujen antamiseksi tällä hänen kielellään. Lisäksi osasto käsittelee käräjäoikeuden työtilanteen mukaan myös käräjäoikeudessa vireillä olevia muita asioita kuin niitä, joissa käytettäisiin sitä kieltä, jonka kielisen palvelun antamiseksi osasto erityisesti on perustettu.

Osastorajat eivät kuitenkaan estäisi sellaisen ratkaisukokoonpanon muodostamista, että asian edellyttämä erityisasiantuntemus myös turvataan. Näin esimerkiksi pääkäsitteley voitaisiin toimittaa niin, että asian osastolla valmistelleen tuomarin lisäksi ratkaisukokoonpanoon kuuluu asiaryhmään perehtynyt tuomari tai perehtyneitä tuomareita muiltakin osastoilta. Kokoonpano muodostettaisiin samanlaisista vuorojärjestystä tai muuta määräy-

tymisperustetta noudattaen kuin käräjäoikeuden käsittelemissä asioissa yleensä, jolloin ei myöskään ilmenisi vaaraa siitä, että tietynkieliset asiat aina käsittelee sama tai samat tuomarit. Tuomiopiiri järjestelyitä koskevat päätökset tehdään kussakin tapauksessa erikseen yleensä laajan lausuntokierroksen jälkeen. Osaston perustamisesta kielellisellä perusteella johonkin käräjäoikeuteen päätettäisiin erikseen ottaen huomioon kielelliset resurssit ja palveluiden tarve.

21 §. Pykälän 1 momenttiin sisältyy valtuutus antaa asetuksella tarkempia säännöksiä lain täytäntöönpanosta. Momentin 1—3 kohdassa luetellaan näitä aihepiirejä ja 4 kohdassa mainitaan täydentävästi lain muu täytäntöönpano. Yleisperusteluissa on todettu, että käräjäoikeuksien tuomiopiireistä määrätään nykyisellään valtioneuvoston päätöksellä.

Käräjäoikeusverkon rakenne vaikuttaa oikeudenhoitopalvelujen alueelliseen saatavuuteen. Siksi valtioneuvoston asetus edustaisi asianmukaista säädöstasoa nykyisen valtioneuvoston päätöksen sijasta. Laissa annettaisiin näin valtuutus asetuksella säätää käräjäoikeuksien tuomiopiireistä. Tämä valtuutus sisältyisi momentin uuteen 4 kohtaan, jolloin momentin nykyinen 4 kohta siirtyisi 5 kohdaksi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin siitä, että käräjäoikeuden työjärjestyksessä määrätään lähemmin työskentelyn järjestämisestä. Asiasta on nykyisin säännöksiä lisäksi 18 §:n 2 momentissa. Osastoa koskevien säännösten lisäämisen jälkeen edellä 18 a §:ssä säännös kuuluu kokonaisuudessaan tähän yhteyteen.

Momentin mukaan työjärjestyksen nimenomaisin määräyksin olisi järjestettävä niin kuin nykyisinkin käräjäoikeuden eri paikkakunnilla sijaitsevien kanslioiden toiminta ja uutena asiana osastojen toiminta silloin, kun käräjäoikeudessa on osastoja. Työjärjestykseen sisällytettäisiin viime mainitussa suhteessa peruste, joilla asiat jaetaan osastojen kesken ja osastojen toiminnan järjestämisen perusteet, erityisesti osaston johtajan tehtävät Muista asioista työjärjestyksessä määrättäisiin sikäli kuin tarvetta on.

Säännöksen johdosta tulisi muutettavaksi myös käräjäoikeusasetuksen 26 § niin, että se olisi sopusoinnussa lain ehdotetun säännöksen kanssa. Esityksen liitteenä olevan asetuk-

sen muutosluonnoksen mukaan asetuksessa säädettäisiin, että käräjäoikeudella tulee olla työjärjestys ja siinä määrätään työskentelyn järjestämisestä käräjäoikeudessa ja niistä seikoista, joista määrääminen lain tai asetuksen mukaan kuuluu työjärjestykseen. Näitä seikkoja ovat mahdollinen toimiminen lain 18 a §:n 2 momentissa tarkoitettuina asiaryhmittäisinä osastoina ja asioiden jakautuminen osastojen käsiteltäviksi sekä asetuksen 11 §:n mukaiset määräykset laamannin sijaistamisesta.

2. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulemaan voimaan ensi tilassa. Näin mahdollistuvat käräjäoikeusverkon tarkistukset sitä mukaa kuin niihin on tarvetta.

Jo ennen lain voimaan tuloa voitaisiin voimaantulosäännöksen 3 momentin mukaan ryhtyä lain täytäntöön panon edellyttämiin toimenpiteisiin. Tämä on tarpeen esimerkiksi virkojen kohdentamiseksi omakielisiä palveluja antamaan perustettavalle osastolle ja yhdistämisen tuloksena muodostettavan käräjäoikeuden päällikkönä toimivan laamannin viran täyttämiseksi ajoissa.

Voimaantulosäännöksen 4 momentissa säädettäisiin, miten viraston päällikkönä toimivan laamannin virka ensimmäisen kerran täytetään silloin, kun käräjäoikeuteen on lähinnä yhdistämisten vuoksi tullut enemmän kuin yksi laamannin virka. Tämä virka julistettaisiin asianomaisessa käräjäoikeudessa toimivien laamannien haettavaksi noudattaen muuten, mitä tuomareiden nimittämisestä annetussa laissa, erityisesti sen 11 §:ssä säädetään laamannin viran täyttämistä. Näin voidaan turvata se, että päällikkövirkaan saadaan sen erityiset kelpoisuusehdot eli johta-

mistaitovaatimuksen parhaiten täyttävä henkilö. Myöhemmin viran tullessa avoimeksi se julistettaisiin tavalliseen tapaan yleisesti haettavaksi ilman asiaa koskevaa erityissäännöstä.

3. Säättämisyjärjestys

Perustuslain 17 §:n 2 momentin mukaisesti lailla turvataan jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia. Julkisen vallan on lainkohdan mukaan muutenkin huolehdittava suomen- ja ruotsinkielisen väestön yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan.

Lakiehdotuksen 18 a §:n 3 momentin säännös osastojen perustamisesta käräjäoikeuksiin palvelujen antamiseksi suomen- ja ruotsinkieliselle väestölle samanlaisten perusteiden mukaan toteuttaa osaltaan perustuslaissa turvattuja kielellisiä oikeuksia käytännössä.

Perustuslain 103 §:n 1 momentin mukaan tuomari voidaan tuomioistuinlaitoksen uudelleenjärjestelyjen yhteydessä siirtää toiseen virkaan. Siirto ei tällöin edellytä asianomaisen tuomarin suostumusta. Perustuslakivaliokunta on erityisesti lausunnoissaan 3/1994 vp. ja 11/1999 vp. todennut, että kuvatussa tilanteessa tuomari voidaan siirtää tarvittaessa muuhunkin kuin tuomarinvirkaan. Tähän nähden laamannin viran siirtoihin käräjäoikeuksia yhdistettäessä ei ole estettä. Kysymys on tuomarin viran siirtämisestä toiseen tuomioistuimeen tuomioistuinlaitosta uudelleen järjesteltäessä.

Laki on säädettävissä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus.

Laki

käräjäoikeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetun käräjäoikeuslain (581/1993) 18 §:n 2 momentti,

muutetaan 18 §:n edellä oleva väliotsikko ja 21 §, sellaisena kuin niistä on 21 § osaksi laissa 1182/2000, sekä

lisätään 1 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 549/1994 ja 210/2000, uusi 4 momentti, jolloin nykyinen 4 momentti siirtyy 5 momentiksi sekä lakiin uusi 12 a, 12 b ja 18 a § seuraavasti:

1 §

Jos käräjäoikeudessa on useampi kuin yksi laamannin virka, yhteen niistä kuuluu toimiminen viraston päällikkönä. Mitä laissa tai asetuksessa säädetään laamannista, koskee tällaisessa käräjäoikeudessa päällikkönä toimivaa laamannia.

tapaturmavakuutuslaissa, ammattitautilaissa (1343/1988) ja tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta annetussa laissa (625/1991) säädetään. Mitä näissä laeissa säädetään työntekijästä, työnantajasta ja vakuutuslaitoksesta, sovelletaan vastaavasti lautamieheen, käräjäoikeuteen ja tapaturmavakuutuslain 9 ja 30 §:n säännökset huomiioon ottaen Valtiokonttoriin.

12 a §

Lautamiehen tehtävän hoitamisessa sattuneesta tapaturmasta suoritetaan korvaus valtion varoista samojen perusteiden mukaan kuin tapaturmavakuutuslaissa (608/1948) säädetään työtapaturmasta. Korvausta suoritetaan siltä osalta kuin vahingoittuneella ei ole oikeutta tapaturmavakuutuslain mukaiseen korvaukseen muun lain mukaan.

Käräjäoikeuden kanslia, istuntopaikka ja osastot

18 §

18 a §

Käräjäoikeudessa voi olla toimintayksiköinä osastoja.

Osasto voidaan perustaa eri lainkäyttöasioissa tarvittavan asiantuntemuksen ja käsittelyn sujuvuuden turvaamiseksi. Tässä momentissa tarkoitettun osaston perustamisesta ja lakkauttamisesta määrätään käräjäoikeuden työjärjestyksessä.

Osasto voidaan perustaa myös, jotta turvataan virka-alueen suomen- ja ruotsinkielisen väestön mahdollisuudet saada palveluja omalla kielellään samanlaisten perusteiden mukaan. Tässä momentissa tarkoitettun osaston perustamisesta ja lakkauttamisesta päättää oikeusministeriö. Osastoon voidaan pe-

12 b §

Korvauksen hakemisesta, korvausvelvollisuudesta, korvauksesta, korvausasian käsittelystä, puhevallan käyttämisestä, tietojen sallassapitovelvollisuudesta ja sen rikkomisesta, oikeudesta tietojen saamiseen, oikeudesta ja velvollisuudesta tietojen antamiseen, muutoksenhausta korvausasiassa annettuun päätökseen, Valtiokonttorin takautumisoikeudesta ja aiheettoman korvauksen takaisin perimisestä on soveltuvin osin voimassa, mitä

rustaa ja kohdentaa virkoja, joiden toisen kottimaisen kielen taitoa koskeva kelpoisuusvaatimus on virka-alueeseen kuuluvan jonkin kunnan tai siihen kuuluvien joidenkin kuntien kieliolojen johdosta eri kuin käräjäoikeuden muissa viroissa.

21 §

Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset:

1) muista kuin 1, 3, 3 a, 4, 4 a ja 13 a §:ssä mainituista käräjäoikeuden viroista sekä niiden kelpoisuusvaatimuksista ja täyttämismenetelystä;

2) käräjäoikeuden lainoppineiden jäsenten ja muiden virkamiesten tehtävistä;

3) käräjäoikeuden lautamiehistä;

4) käräjäoikeuksien tuomiopiireistä;

5) tämän lain muusta täytäntöönpanosta.

Työskentelyn järjestämisestä käräjäoikeu-

dessa määrätään tarkemmin työjärjestyksessä, jonka vahvistaa käräjäoikeuden laamanni. Jos käräjäoikeudessa on osastoja tai yhtä useampi kanslia, osastoista ja kanslioista sekä niiden toiminnan järjestämisestä määrätään työjärjestyksessä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 .

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Lain 1 §:n 4 momentissa tarkoitettu viraston päällikkönä toimivan laamannin virka täytetään ensimmäisen kerran niin, että virka julistetaan käräjäoikeudessa toimivien laamannien haettavaksi ja täytetään noudattaen muuten, mitä tuomareiden nimittämisestä annetussa laissa (205/2000) säädetään laamannin virasta.

Helsingissä 12 päivänä marraskuuta 2004

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Johannes Koskinen*

Laki**käräjäoikeuslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetun käräjäoikeuslain (581/1993) 18 §:n 2 momentti,

muutetaan 18 §:n edellä oleva väliotsikko ja 21 §, sellaisena kuin niistä on 21 § osaksi laissa 1182/2000, sekä

lisätään 1 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 549/1994 ja 210/2000, uusi 4 momentti, jolloin nykyinen 4 momentti siirtyy 5 momentiksi sekä lakiin uusi 12 a, 12 b, 18 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

Ahvenanmaan hallintotuomioistuimen hallintotuomari toimii myös Ahvenanmaan käräjäoikeuden käräjätuomarina.

Jos käräjäoikeudessa on useampi kuin yksi laamannin virka, yhteen niistä kuuluu toimiminen viraston päällikkönä. Mitä laissa tai asetuksessa säädetään laamannista, koskee tällaisessa käräjäoikeudessa päällikkönä toimivaa laamannia.

(uusi) 12 a §

12 a §
Lautamiehen tehtävän hoitamisessa sattuneesta tapaturmasta suoritetaan korvaus valtion varoista samojen perusteiden mukaan kuin tapaturmavakuutuslaissa (608/1948) säädetään työtapaturmasta. Korvausta suoritetaan siltä osalta kuin vahingoittuneella ei ole oikeutta tapaturmavakuutuslain mukaiseen korvaukseen muun lain mukaan.

(uusi) 12 b §

12 b §
Korvauksen hakemisesta, korvausvelvollisuudesta, korvauksesta, korvausasian käsittelystä, puhevallan käyttämisestä, tietojen salassapitovelvollisuudesta ja sen rikkomisesta, oikeudesta tietojen saamiseen, oikeudesta ja velvollisuudesta tietojen antamiseen, muutoksenhausta korvausasiassa annettuun päätökseen, Valtiokonttorin takautumisoikeudesta ja aiheettoman korvauksen

takaisin perimisestä on soveltuvin osin voimassa, mitä tapaturmavakuutuslaissa, ammattitautilaissa (1343/1988) ja tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta annetussa laissa (625/1991) säädetään. Mitä näissä laeissa säädetään työntekijästä, työnantajasta ja vakuutuslaitoksesta, sovelletaan vastaavasti lautamieheen, käräjäoikeuteen ja tapaturmavakuutuslain 9 ja 30 §:n säännökset huomioon ottaen Valtiokonttoriin.

Käräjäoikeuden kanslia ja istuntopaikka

Käräjäoikeuden kanslia, istuntopaikka ja osastot

18 §

Työskentelyn järjestämisestä sellaisessa käräjäoikeudessa, jossa on yhtä useampi kanslia, määrätään työjärjestyksessä.

(kumotaan)

(uusi) 18 a §

18 a §
Käräjäoikeudessa voi olla toimintayksikköinä osastoja.

Osasto voidaan perustaa eri lainkäyttöasioissa tarvittavan asiantuntemuksen ja käsittelyn sujuvuuden turvaamiseksi. Tässä momentissa tarkoitetun osaston perustamisesta ja lakkauttamisesta määrätään käräjäoikeuden työjärjestyksessä.

Osasto voidaan perustaa myös, jotta turvataan virka-alueen suomen- ja ruotsinkielisen väestön mahdollisuudet saada palveluja omalla kielellään samanlaisten perusteiden mukaan. Tässä momentissa tarkoitetun osaston perustamisesta ja lakkauttamisesta päättää oikeusministeriö. Osastoon voidaan perustaa ja kohdentaa virkoja, joiden toisen kotimaisen kielen taitoa koskeva kelpoisuusvaatimus on virka-alueeseen kuuluvan jonkin kunnan tai siihen kuuluvien joidenkin kuntien kieliolojen johdosta eri kuin käräjäoikeuden muissa viroissa.

21 §

Asetuksella annetaan tarkemmat säännökset:

Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset:

1) muista kuin 1, 3, 3 a, 4, 4 a ja 13 a §:ssä mainituista käräjäoikeuden viroista sekä nii-

- 3) käräjäoikeuden lautamiehistä; *sekä*
4) tämän lain muusta täytäntöönpanosta.

Työskentelyn järjestämisestä käräjäoikeudessa määrätään *tarkemmin käräjäoikeuden laamannin vahvistamassa työjärjestyksessä.*

den kelpoisuusvaatimuksista ja täyttämismenettelystä;

2) käräjäoikeuden lainoppineiden jäsenten ja muiden virkamiesten tehtävistä;

3) käräjäoikeuden lautamiehistä;

4) käräjäoikeuksien tuomiopiireistä;

5) tämän lain muusta täytäntöönpanosta.

Työskentelyn järjestämisestä käräjäoikeudessa määrätään *tarkemmin työjärjestyksessä, jonka vahvistaa käräjäoikeuden laamanni. Jos käräjäoikeudessa on osastoja tai yhtä useampi kanslia, osastoista ja kanslioista sekä niiden toiminnan järjestämisestä määrätään työjärjestyksessä.*

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 _____.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Lain 1 §:n 4 momentissa tarkoitettu viraston päällikkönä toimivan laamannin virka täytetään ensimmäisen kerran niin, että virka julistetaan käräjäoikeudessa toimivien laamannien haettavaksi ja täytetään noudattaen muuten, mitä tuomareiden nimittämisestä annetussa laissa (205/2000) säädetään laamannin virasta.

*Liite 2
Asetusluonnos*

Valtioneuvoston asetus

käräjäoikeusasetuksen muuttamisesta

Oikeusministerin esittelystä käräjäoikeuslain (582/1993) 21 §:n nojalla
muutetaan käräjäoikeusasetuksen (582/1993) 11 §:n 1 momentti ja 26 § seuraavasti:

11 §
Laamannin ollessa estynyt virkaansa hoitamasta vuosiloman vuoksi tai enintään yhden kuukauden ajan muusta syystä toimii hänen sijaisenaan työjärjestyksessä sijaiseksi määrätty tuomari.

26 §
Käräjäoikeudella tulee olla työjärjestys, jossa määrätään työskentelyn järjestämisestä ja siinä lain tai asetuksen mukaan määrättäviksi kuuluvista seikoista.

Tämä asetus tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .